

مقاله پژوهشی

پیش‌بینی گرایش‌های اجتماعی مطلوب و خودکنترلی بر اساس حمایت اجتماعی و ویژگی‌های خلقی: نقش واسطه‌ای خودکارآمدی در تنظیم هیجان و شایستگی هیجانی - اجتماعی*

Predicting Desirable Social Tendencies and Self-Control based on Social Support and mood Characteristics: Mediation role of Self-Efficacy in Emotion Regulation and Emotional-Social Competence

سیما قمری^۱، پروین کدیور^{۲*}، افسانه قنبری پناه^۳

پذیرش مقاله: ۱۳۹۹/۰۸/۱۸

دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۴/۲۱

چکیده

هدف: این پژوهش پاسخی به نارسایی تحقیقات در زمینه عوامل فردی و اجتماعی اثرگذار بر گرایش‌های اجتماعی مطلوب و خودکنترلی است. از این مطالعه پیش‌بینی خودکنترلی و نگرش اجتماعی مطلوب بر اساس ویژگی‌های خلقی و حمایت اجتماعی از طریق نقش واسطه‌ای شایستگی هیجانی اجتماعی و خودکارآمدی در تنظیم هیجان دانش‌آموزان دختر دبیرستانی بود.

روش: روش تحقیق این مطالعه، همبستگی از نوع معادلات ساختاری است. حجم نمونه ۴۹۵ دانش‌آموز دوره متوسطه دوم به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه‌های خودکنترلی روزن بام (۱۹۸۰)، گرایش‌های مطلوب اجتماعی کارلو و راندال (۲۰۰۳)، خلق‌وخوی بروم (۲۰۰۷)، حمایت اجتماعی واکس و همکاران (۱۹۸۶)، خودکارآمدی در تنظیم هیجان کاپرارا و همکاران (۲۰۰۸)، شایستگی هیجانی اجتماعی دانش‌آموزان زو و ای (۲۰۱۲) استفاده شد. به‌منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آماری مدل معادلات ساختاری استفاده شد. یافته‌ها: با در نظر گرفتن شاخص‌های به‌دست‌آمده و مقادیر قابل قبول برای کفایت مدل، قابل قبول بودن مدل تضمین شد. بر اساس مدل ارائه‌شده در این مطالعه، متغیر خودکنترلی $R^2=0/63$ و متغیر گرایش‌های اجتماعی مطلوب $R^2=0/48$ توضیح داده شد.

نتیجه‌گیری: شایستگی هیجانی اجتماعی، گرایش‌های مطلوب اجتماعی و خودکنترلی را تقویت می‌کند، بنابراین توجه به پرورش شایستگی‌های دانش‌آموزان به‌ویژه در بعد هیجانی اجتماعی معطوف باشد.

کلید واژه‌ها: خودکنترلی، گرایش‌های مطلوب اجتماعی، ویژگی‌های خلقی، حمایت اجتماعی، خودکارآمدی در تنظیم هیجان، شایستگی هیجانی اجتماعی.

۱. دانشجوی دکتری روان‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۲. استاد گروه روان‌شناسی، دانشگاه خوارزمی تهران، تهران، ایران

۳. استادیار گروه روان‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

* نویسنده مسئول
Email: kadivarparvin44@gmail.com

* این مقاله برگرفته از پایان‌نامه دکتری نویسنده اول مقاله است.

۱. مقدمه

خودکنترلی به معنای توانایی کنترل هیجانی و رفتاری فرد در جهت اجتناب از تنبیه یا دستیابی به پاداش است (بکمن، گراهام و فیشر^۱، ۲۰۱۲). خودکنترلی تحت عنوان سازه‌هایی چون: خود-تنظیمی^۲، خود-نظم‌دهی^۳، نیروی اراده^۴، کنترل مؤثر^۵، نیروی خود^۶ و کنترل بازدارنده^۷ نیز مطرح می‌شود (عندلیب کورایم، ۱۳۹۵). کاب-کلارک، کازن‌بومهر و سین‌ینگ^۸ (۲۰۱۶)، بیان داشتند خود-کنترلی، خود-تنظیمی و خود-نظم‌دهی سه اصطلاح نزدیک به هم هستند که با وجود تفاوت‌هایی، می‌توانند به‌جای یکدیگر استفاده شوند. در همین راستا باید اذعان داشت: خودتنظیمی^۹، خودکنترلی^{۱۰} و رفتارهای مطلوب اجتماعی^{۱۱} شاخصی از عملکرد و شایستگی‌های بین فردی در نوجوانی محسوب می‌شوند (بلگراو، نیگوبین، جانسن و هود^{۱۲}، ۲۰۱۱، پاک‌منش، جاودان، ۱۳۹۹). هر سه این رفتارها با هیجان و ویژگی‌های هیجانی مثبت و منفی همبسته هستند. از دیدگاه محققانی چون کشول، اسکینر و اسمیت^{۱۳} (۲۰۰۱)، گرایش‌های اجتماعی مطلوب، به رفتارهای کمک‌رسان باهدف بهبود شرایط دریافت‌کننده کمک اطلاق می‌گردد. بسیاری از مطالعات نشان داده‌اند هیجان‌های مثبت مانع بروز رفتارهای پرخاشگرانه و موجب گرایش‌های اجتماعی مطلوب می‌شود (مککلو، ایمنز و تسنگ^{۱۴}، ۲۰۰۲، ریچارد و میسورادو^{۱۵}، ۲۰۱۶)، در بررسی هیجان‌های منفی، شواهد نشان داد که گرایش‌های اجتماعی مطلوب رابطه منفی با ویژگی‌های خلقی منفی دارند (مسوردو، ویدال، میستری^{۱۶}، ۲۰۱۸).

در پاسخ به اینکه چرا افراد گرایش‌های اجتماعی مطلوب را در موقعیت‌های مختلف از خود بروز می‌دهند، در بین مطالعات نادر، بسیاری از دیدگاه‌ها تعیین‌کننده‌های گرایش اجتماعی مطلوب را ترکیبی از عوامل درونی و بیرونی می‌دانند. عوامل درونی شامل خود را به‌جای دیگران گذاشتن، استدلال اخلاقی، همدلی، همدردی، اسناد شناختی و شخصیت، خلق‌وخو و عوامل

-
1. Beckman, Graham & Pisher
 2. Self regulation
 3. Self discipline
 4. Willpower
 5. Effortful control
 6. Ego strength
 7. Inhibitory Control
 8. Cobb-Clark., Kassenboehmer., Sinning,
 9. Self-regulation
 10. Self-Control
 11. Prosocial Behaviour
 12. Belgrave, Nguyen., Johnson., Hood
 13. Cashwell., Skinner., Smith
 14. McCullough., Emmons., Tsang
 15. Richaud, Mesurado
 16. Mesurado., Vidal., Mestre

بیرونی شامل خانواده، دوستان، آموزش و فرهنگ است (هافمن و مولر^۱، ۲۰۱۸). در مطالعات وردون، رزیس و مسر^۲، (۲۰۱۸)، علاوه بر این هافمن و مولر^۳، (۲۰۱۸)، عواملی از جمله: وجود مشوق‌هایی در جهت همسو کردن پیگیری منافع شخصی خود با هدف منفعت دیگران را بیان داشتند؛ اما همچنان تا به امروز، کمبود مطالعات فردمحور در مورد گرایش‌های مطلوب اجتماعی در دوران کودکی و نوجوانی وجود دارد (ما و همکاران، ۲۰۲۰). همان‌گونه که بیان شد حاصل مطالعات در این حوزه نشان داد یک شکاف اساسی در زمینه نقش عوامل درونی (فردی) و بیرونی (اجتماعی)، تأثیرگذار بر گرایش‌های اجتماعی مطلوب برای محققین وجود دارد.

حمایت اجتماعی یکی از متغیرهایی است که در پژوهش حاضر مرتبط با گرایش‌های اجتماعی مطلوب فرض شده است. برخی از پژوهشگران حمایت اجتماعی را میزان برخورداری از محبت، همراهی، مراقبت، احترام، توجه و کمک دریافت شده توسط فرد از سوی افراد یا گروه‌های دیگر نظیر اعضای خانواده، دوستان و دیگران مهم تعریف کرده‌اند (سارافینو^۴، ۱۹۹۸ کهن و آنتونوسی^۵ ۱۹۸۰ نقل از بیرامی، ۱۳۹۷)، یافته‌هایی چون کارلو، استریت و کروکت^۶ (۲۰۱۸)، رابطه حمایت اجتماعی را با گرایش‌های اجتماعی مطلوب مورد تأکید قرارداد. بعضی از پژوهش‌ها رابطه حمایت اجتماعی و خودکنترلی با احساس تعلق به دیگران و داشتن نگرش‌های اجتماعی مطلوب را نشان داده‌اند (گیبز، کیک و کی^۷، ۲۰۱۹).

رفتارهای سازگاران نیازمند تنظیم مؤثر هیجان و ویژگی‌های خلقی است. مارکوپن، هوکسما، کلارک و اسنتون^۸ (۲۰۱۹)، تأثیر حمایت اجتماعی را بر روی تنظیم هیجان و ویژگی‌های خلقی مورد تأکید قراردادند. بندورا^۹ (۱۹۹۰) معتقد است خلق بخشی از فرآیند خودتنظیمی است که به صورت فعالانه تعادل میان اهداف، توانایی‌ها و مشکلات موقعیتی افراد را کنترل می‌کنند. در این راستا، کوهن، فردریکسون، براون، میکلز و کانوی^{۱۰} (۲۰۰۹)، ویژگی‌های خلقی را به گونه‌ای توصیف می‌کنند که فرد تلاش می‌کند با نیازهای محیطی سازگار شود. محتوای خلق به گونه‌ای است که بر شناخت، رفتار افراد، موفقیت و شکست آن‌ها در مورد موقعیت‌های بیرونی تأثیرگذار است. براساس تقسیم‌بندی دوبعدی خلق را به صورت مثبت و منفی، می‌توان در نظر گرفت. نوجوانانی که در تنظیم هیجان‌ات و ویژگی‌های خلقی خود در فعالیت‌های روزانه مشکل دارند، علاوه بر تفاوت‌های فردی،

1. Hofmann, Müller

2. Verduyn., Résibois., Massar

3. Hofmann, Müller

4. Sarafino

5. Kahn, Antonucci

6. Carlo, Streit, Crockett.

7. Gibb., Kim, Ki

8. Marroquín., Nolen-Hoeksema., Clark, Stanton

9. Bandura

10. Cohn, Fredrickson, Brown ., Mikels, Conway

به دلیل توانایی ادراک شده آنان در تنظیم هیجان‌هایشان است (ازیلی، باهمن و گیامارکو^۱، ۲۰۱۵). یافته‌های (سلول، لن و وستون^۲، ۲۰۰۷)، تأثیر ویژگی‌های خلقی بر عملکرد افراد و خودکارآمدی را نشان می‌دهد. از دیدگاه آنان و گذری بر جنبه نظری تجارب خلقی به‌عنوان پردازشگر اطلاعاتی پنهان، تعیین‌کننده این موضوع است که آیا شخص از عهده تقاضاهای محیطی برمی‌آید یا نه. بدین معنی که تجارب قبلی ویژگی‌های خلقی منفی افراد میزان کنار آمدن و درجه کنترل آنان را در موقعیت‌های بعدی پیش‌بینی می‌نماید. در حالت خلقی مثبت افراد منابع شخصی مناسبی برای کنار آمدن با شرایط در دست دارند و این‌که منابعی برای کمک در مواقع ضروری در اختیاردارند را درک می‌کنند.

طبق نظر بندورا (۱۹۹۰)، خودکارآمدی درک شده باوری است که از طریق آن فرد می‌تواند بر انگیزه و رفتار و بر محیط اجتماعی خودکنترل داشته باشد. اعتقادات افراد در مورد توانایی‌های خود بر آنچه انتخاب می‌کنند، بر میزان و مدت تلاش آن‌ها در مواجهه با مشکلات و در الگوهای ذهنی خود ناتوان‌سازی^۳ و خود-دلگرم‌کننده^۴ نقش دارد. هنگامی‌که افراد احساس خودکفائی ندارند، آن‌ها به‌طور مؤثر موقعیت‌ها را مدیریت نمی‌کنند، حتی وقتی می‌دانند چه کاری باید انجام دهند و مهارت‌های لازم برای اتمام آن را داشته باشند.

اصطلاح خودکارآمدی در تنظیم هیجان توسط کاپرارا، جیونتا، ایزنبرگ، جربینو، پاستورلی، ترامانتانو^۵ (۲۰۰۸) و براساس نظریه بندورا (۱۹۹۰) رواج یافته است. این اصطلاح شامل دو بخش خودکارآمدی در مدیریت هیجان‌های منفی و خودکارآمدی در ابراز هیجان‌های مثبت است. یافته‌های (کاپرارا و همکاران، ۲۰۰۸، صمدی، موسوی، اکبری و رضایی، ۱۳۹۹)، نقش تعیین‌کننده خودکارآمدی در تنظیم هیجان، ویژگی‌های خلقی مثبت و منفی را در مدیریت ارتباط سازنده با دیگران تایید می‌نماید. از نظر کاپرارا، باربارانلی و الساندری^۶ (۲۰۱۳)، خودکارآمدی در تنظیم هیجان‌های مثبت روابط اجتماعی را تسهیل و در سازگاری مثبت افراد سهم بسزایی دارد. نوجوانانی که قادر به کنترل هیجان‌های منفی هستند و هیجان‌های مثبت را تداوم می‌بخشند منابع شخصی بیشتری را در اختیار دارند که گرایش‌های مثبت را توسعه دهند (کاپرارا، جربینو، پاسرا، دیگنتا و پاستورلی^۷، ۲۰۱۰). همچنین تجارب و ابراز هیجان مثبت با روابط اجتماعی و سلامت رابطه دارد (گاتزن‌هاسر^۸ و همکاران، ۲۰۱۳).

1. Azizli . Atkinson . Baughman , Giammarco

2. Thelwell ., Lane ., Weston

3. Self-debilitating

4. Self-encouraging

5. Caprara, Giunta, Eisenberg, Gerbino, Pastorelli, & Tramontano

6. Caprara, Vecchione, Barbaranelli, Alessandri

7. Caprara, Gerbino, Paciello, Di Giunta, Pastorelli

8. Gunzenhauser

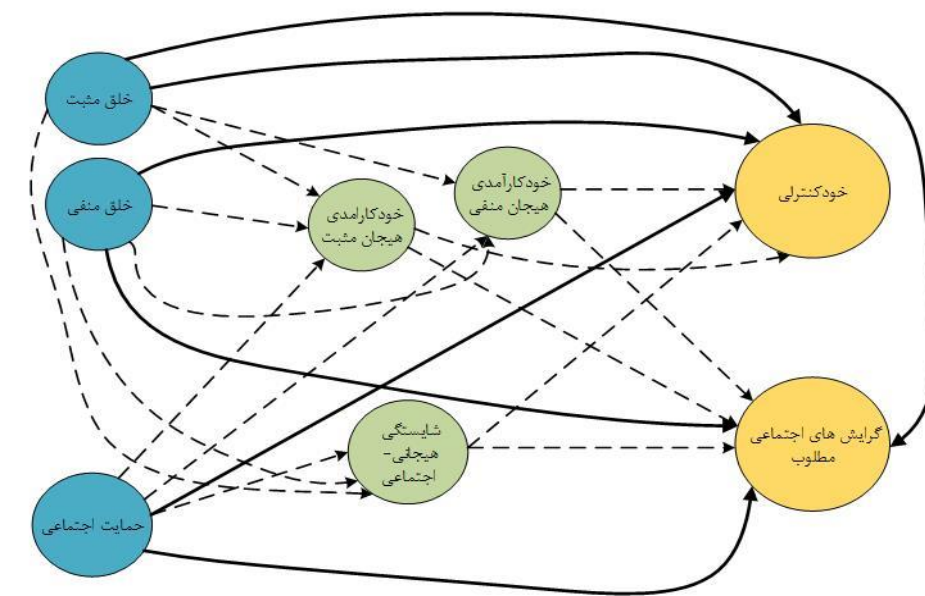
از جمله متغیرهای مهم و تأثیرگذار دیگر بر خودکنترلی و گرایش‌های اجتماعی مطلوب، شایستگی هیجانی - اجتماعی است. مجموع مهارت‌های شناخت و مدیریت هیجان‌های ما، توسعه علاقه و نگرانی در مورد دیگران، ایجاد روابط مثبت، تصمیم‌گیری مسئولانه و مواجهه با موقعیت‌های چالش‌برانگیز و اخلاقی، شایستگی هیجانی - اجتماعی فرد را می‌سازند دهان، هیرای و رایان^۱ (۲۰۱۶)، این مدل شایستگی هیجانی - اجتماعی را در دو سطح در نظر می‌گیرد: سطح درون‌فردی و دیگری سطح برون‌فردی است. سطح درون‌فردی شامل: مهارت‌های کنترل و تنظیم هیجان‌های فردی است و سطح برون‌فردی شامل درک هیجان‌های دیگران، همچنین شامل تصمیم‌گیری مسئولانه است (منتز، بیر، یانگ و هریس^۲، ۲۰۱۸)، از دیدگاه نظریه فرآیندهای شناختی اجتماعی هافمن^۳ (۲۰۰۱)، گرایش‌های مطلوب اجتماعی جوانان منعکس‌کننده آگاهی از نیازهای شخص دیگر است و چشم‌انداز بلوغ توانایی‌های جوان است. ما، زارت، سیمپکینز، وندل و جانگ (۲۰۲۰)، تا به امروز، کمبود مطالعات فردمحور در مورد گرایش‌های مطلوب اجتماعی در دوران کودکی و نوجوانی وجود دارد. جیا، هیرت و فیشبچ^۴ (۲۰۱۹)، نیز بر این باور هستند که تحقیقات آینده باید زمینه‌هایی را بررسی نماید که در آن عوامل مختلف اعم از مثبت و منفی در نظر گرفته شوند تا پیش‌بینی‌های ظریف‌تری در مورد خودکنترلی انجام شود. لذا جنبه نوآورانه این مطالعه این است که به‌طور هم‌زمان پیش‌بینی عوامل درونی: نظیر ویژگی‌های خلقی و خودکارآمدی در تنظیم هیجان و عوامل بیرونی مانند حمایت اجتماعی و تلفیقی از عوامل درونی و بیرونی مانند شایستگی‌های هیجانی - اجتماعی را به‌بوته آزمایش گذاشت و گامی اساسی در جهت پاسخ به خلأ موجود و ابهام‌زدایی در این حوزه است. هدف اصلی پژوهش حاضر تبیین اثرات مستقیم و غیرمستقیم ویژگی‌های خلقی و حمایت اجتماعی بر گرایش‌های اجتماعی مطلوب و خودکنترلی بر اساس مدل مفهومی پژوهش است. سؤال‌هایی که مطرح است این است که آیا می‌تواند گرایش‌های اجتماعی مطلوب را بر اساس مدل ساختاری ویژگی‌های خلقی و حمایت اجتماعی با میانجیگری خودکارآمدی در تنظیم هیجان‌ها، شایستگی هیجانی - اجتماعی دانش‌آموزان پیش‌بینی کرد؟ آیا می‌تواند خودکنترلی را بر اساس مدل ساختاری ویژگی‌های خلقی و حمایت اجتماعی با میانجیگری خودکارآمدی در تنظیم هیجان‌ها، شایستگی هیجانی - اجتماعی دانش‌آموزان پیش‌بینی کرد؟ به‌منظور پاسخگویی به سوالات مطرح‌شده، مدل نظری پژوهش به شرح زیر طراحی گردید.

1. DeHaan, Hirai, Ryan

2. Mantz, Bear, Yang, Harris

3. Hoffman

4. Jia, Hirt, Fishbach

شکل ۱: مدل اولیه پژوهش

۲. روش پژوهش

مطالعه‌ی حاضر یک تحقیق همبستگی از نوع معادلات ساختاری است که در آن به بررسی نقش واسطه‌ای خودکارآمدی در تنظیم هیجان و شایستگی هیجانی اجتماعی در رابطه با ویژگی‌های خلقی و حمایت اجتماعی معلم با خودکنترلی و گرایش‌های اجتماعی مطلوب دانش‌آموزان دختر دبیرستانی پرداخته است. جامعه‌ی آماری این پژوهش را کلیه دانش‌آموزان دختر متوسطه دوره دوم طبق اعلام آموزش و پرورش، بالغ بر یک میلیون و نه صد و نودونه هزار و پانصد و شصت نفر که در سال ۹۷-۹۸ در شهر تهران مشغول به تحصیل بودند، تشکیل داد. حجم مناسب برای معادلات ساختاری برابر با تعداد ۱۰ تا ۲۰ نمونه به ازای هر متغیر آشکار استفاده شده در مدل است (باربارا و همکاران ترجمه ایزانلو و همکاران، ۱۳۹۵). با توجه به ۳۳ متغیر مورد مطالعه در این پژوهش و انتخاب ۱۵ نفر درازای هر مؤلفه، لذا ۴۹۵ نفر دانش‌آموز دختر دبیرستانی نمونه پژوهش حاضر را تشکیل داد. روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای بود. بعد از تخمین و انتخاب حجم نمونه، دانش‌آموزان مورد بررسی پرسشنامه‌های خودکنترلی روزن بام (۱۹۸۰)، گرایش‌های اجتماعی مطلوب تجدیدنظر شده کارلو و رندال (۲۰۰۳)، ویژگی خلقی برومز (۲۰۰۷)، حمایت اجتماعی وکس و همکاران (۱۹۸۶)، خودکارآمدی در تنظیم هیجان کاپرارا و همکاران (۲۰۰۸) و شایستگی هیجانی-اجتماعی دانش‌آموز زو و ای (۲۰۱۲) را تکمیل کردند.

۱-۲. روش تجزیه و تحلیل

در پژوهش حاضر به منظور تجزیه و تحلیل روش‌های آماری از مدل معادلات ساختاری با استفاده از نرم‌افزارهای Spss24, Emos20 استفاده شد.

۲-۲. ابزار جمع‌آوری اطلاعات**الف) پرسشنامه خودکارآمدی در تنظیم هیجان^۱**

پرسشنامه خودکارآمدی در تنظیم هیجانی کاپرارا و همکاران (۲۰۰۸) است. این مقیاس شامل دو عامل که عامل خودکارآمدی در مدیریت هیجان‌های منفی و عامل دیگر توانایی ادراک شده برای ابراز توانایی مثبت است (حسین چاری، مهرپور، کمالی، ۱۳۹۴). این مقیاس دارای ۱۲ سوال است و مشارکت‌کنندگان توانایی خود را در تنظیم هیجانی بر اساس طیف لیکرت پنج‌درجه‌ای درجه‌بندی می‌نمایند. پایایی کل و ضریب تصنیف قابل قبول است. همچنین، همبستگی همه گویه‌ها با نمره‌ی کل مقیاس در سطح ۰/۰۰۱ معنادار بود. در پژوهش حاضر آلفای کرونباخ کل پرسشنامه ۰/۸۱ و مؤلفه خودکارآمدی در تنظیم هیجانی مثبت دارای آلفای ۰/۷۹ و خودکارآمدی در تنظیم هیجانی منفی آلفای ۰/۷۷ به دست آمد.

ب) پرسشنامه شایستگی هیجانی-اجتماعی

پرسشنامه شایستگی هیجانی-اجتماعی دانش‌آموز^۲ زو و ای (۲۰۱۲)، بر اساس مبانی نظری مدل همکاری یادگیری آموزشگاهی هیجانی-اجتماعی (۲۰۰۸) ساخته شده است. این ابزار دارای ۲۵ سؤال و به صورت طیف ۶ درجه‌ای لیکرت است (امامقلی وند ۱۳۹۷)، سازندگان این پرسشنامه طی مطالعات متعدد روایی و اعتبار آن را بارها مورد بررسی و تأیید قرار داده‌اند؛ و دارای اعتبار ۰/۸۰ گزارش شده است؛ در پژوهش امامقلی وند (۱۳۹۷)، نتایج نشان داد که پرسشنامه از همسانی درونی قابل قبولی برخوردار است و ضرایب آلفای کرونباخ در زیر مقیاس‌های آن بین ۰/۷۷ تا ۰/۸۰ است. پایایی پرسشنامه از طریق باز آزمایی ۰/۸۶ که در سطح $p < 0/001$ معنی‌دار به دست آمد. نتایج تحلیل عاملی تأییدی مؤید این است که ساختار پرسشنامه برازش قابل قبولی با داده‌ها دارد و کلیه شاخص‌های نیکویی برازش پرسشنامه را تأیید می‌کند؛ بنابراین می‌تواند از روایی سازه اطمینان لازم را به دست آورد (امامقلی وند، کدیور، پاشا شریفی، ۱۳۹۷) در پژوهش حاضر آلفای کل پرسشنامه ۰/۹۲ و در زیرمقیاس‌های آن ۰/۹۱ به دست آمد.

ج) پرسشنامه ویژگی‌های خلقی

پرسشنامه برومز^۳ (۲۰۰۷) برای اندازه‌گیری حالات خلقی توسط لین و همکاران (۲۰۰۷) طراحی شد موسوی، (۱۳۹۵) این پرسشنامه ۳۲ سوالی از ۸ خرده‌مقیاس: تنش، سرزندگی، سردرگمی،

1. Regulatory emotional self-efficacy scale
2. Social Emotional Competence Questionar
3. Brombz

خستگی، شادکامی، آرامش، افسردگی و خشم و مقیاس لیکرت ۵ گزینه‌ای است (موسوی، ۱۳۹۵)، جهت تعیین روایی سازه پرسشنامه از تحلیل عاملی تأییدی مبتنی بر مدل معادلات ساختاری، همسانی (ثبات درونی) پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ؛ و پایایی زمانی (ثبات پاسخ) سوالات از ضریب همبستگی درون طبقه‌ای در روش آزمون-آزمون مجدد با دو هفته فاصله، استفاده شد. نتایج تحقیق نشان داد مدل اندازه‌گیری از شاخص‌های برازندگی قابل قبولی برخوردار است که بیانگر روایی و پایایی مطلوب ویژگی‌های خلقی برومز است (فرخی، متشرعی، زیدآبادی ۱۳۹۲)، در پژوهش حاضر آلفای کل پرسشنامه ۰/۸۵ و در زیر مقیاس‌های آن ۰/۸۳ تا ۰/۸۴ به دست آمد.

د) پرسشنامه گرایش‌های اجتماعی مطلوب

پرسشنامه گرایش‌های اجتماعی مطلوب کارلو و رندال^۱ (۲۰۰۳) با ۲۵ سؤال، پنج عامل گرایش اجتماعی مطلوب شامل: گرایش‌های جمعی، گرایش‌های ناشناس (گمنام)، رفتارهای اجتماعی مطلوب در موقعیت بحرانی، رفتارهای هیجانی، رفتارهای متابعت آمیز و رفتارهای نوع‌دوستانه را می‌سنجد کارلو و رندال، (۲۰۳۳). نمره‌گذاری بر روی طیف پنج‌درجه‌ای قرار می‌گیرد. ضریب آلفای کرونباخ برای پرسشنامه گرایش‌های اجتماعی مطلوب، رفتارهای اجتماعی مطلوب جهانی، نگرانی‌های همدلانه، ارزش‌های نوع‌دوستانه و انگیزش مسئولیت اجتماعی، به ترتیب برابر با ۰/۸۶، ۰/۸۴، ۰/۶۰، ۰/۵۰، ۰/۷۸ هستند. روایی همزمان بین پرسشنامه‌های گرایش‌های اجتماعی مطلوب با مقیاس‌های گرایش‌های اجتماعی مطلوب جهانی، نگرانی‌های همدلانه، ارزش‌های نوع‌دوستانه و انگیزش مسئولیت اجتماعی در سطح ($p < 0.001$) معنادار بود (کجباف و همکاران، ۱۳۸۹). در پژوهش حاضر آلفای کل پرسشنامه ۰/۸۵ و در زیر مقیاس‌های آن نیز ۰/۸۴ به دست آمد.

ه) پرسشنامه خودکنترلی

این پرسشنامه توسط روزن بام^۲ (۱۹۸۰)، با هدف سنجش میزان اتکای فرد بر منابع خود در رویارویی با مشکلات یا منفعل باقی ماندن ساخته شده است (روزن بام، ۱۹۸۰) این آزمون از ۳۶ سؤال تشکیل شده است و هر عبارت روی یک مقیاس ۶ نقطه‌ای نمره‌گذاری می‌شود (حیدری‌نسب، ۱۳۹۴). جهت اطمینان از پایایی ابزار خودکنترلی مقدار آلفای کل ۰/۸۷ به دست آمده است که ضریب بسیار مناسبی محسوب می‌شود و پایایی همسانی درونی پرسشنامه را تأیید می‌کند. همچنین مقدار ضریب اعتبار حاصل از تئوری سؤال- پاسخ با روش حاشیه‌ای ۰/۸۹ به دست آمد (حیدری‌نسب، ۱۳۹۴). در پژوهش حاضر آلفای کل پرسشنامه ۰/۹۳ و در زیر مقیاس‌های آن نیز ۰/۹۳ به دست آمد. برای تعیین روایی سازه پرسشنامه خودکنترلی، از تحلیل عاملی تأییدی نیز

1. Carlo & kendal
2. Rosenbaum

استفاده شد. تمامی موارد گزارش شده در این بخش تأیید می‌کند که پرسشنامه خودکنترلی از روایی سازه کافی و مناسبی برخوردار است.

و) پرسشنامه حمایت اجتماعی

این پرسشنامه توسط واکس، فیلیپس، هالی، تامپسون، ویلیامز و استوارت^۱ (۱۹۸۶) بر مبنای تعریف کوب^۲ از حمایت اجتماعی ساخته شده است (کریمی، بشیرپور، خباز و هدایتی^۳، ۲۰۱۴). شامل ۲۳ سؤال است و از سه زیرمقیاس فرعی خانواده، دوستان و دیگران تشکیل و براساس یک مقیاس شش درجه‌ای ساخته شده است. پایایی این پرسشنامه در مطالعه ابراهیمی قوام^{۱۳۷۱}، نقل از خباز، بهجتی و ناصری ۱۳۹۰ در نمونه دانش‌آموزی ۰/۷۰ و در آزمون مجدد پس از شش هفته ۰/۸۱ بود. در پژوهش خباز، بهجتی و ناصری (۱۳۹۰) ضریب آلفای محاسبه شده برای این پرسشنامه ۰/۷۴ به دست آمد. در پژوهش حاضر آلفای کل پرسشنامه ۰/۸۶ و در زیر مقیاس‌های آن نیز ۰/۸۴ تا ۰/۸۵ به دست آمد.

۳. یافته‌های پژوهش

در این مطالعه افرادی که بیشتر از ۳۰ درصد سوالات پرسشنامه خود را بدون پاسخ گذاشته بودند، از تحلیل کنار گذاشته شدند. در بقیه موارد در صورتی که میزان داده گم‌شده کمتر از این مقدار بود با استفاده از شیب رگرسیون در ابتدا نقاط گم‌شده برآورد شد و سپس شاخص‌های استفاده شده از مطالعه محاسبه و وارد تحلیل ساختاری شد. ناهمسانی واریانس در این مطالعه وجود نداشت.

1. Vaux, Phillips, Holley, Thompson, Williams, Stewart

2. Cobb

3. Karimi, Bashirpur, Khabbaz, Hedayati

جدول ۱: ماتریس همبستگی، میانگین و انحراف معیار متغیرهای نمونه موردبررسی

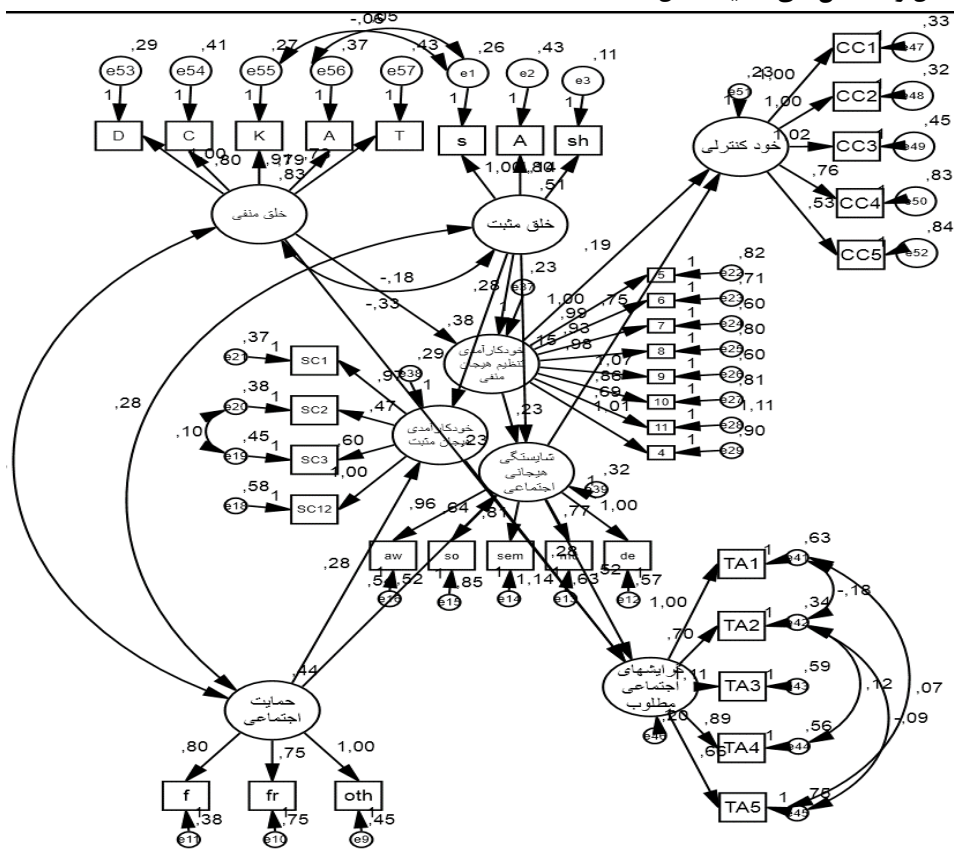
ردیف	متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	میانگین	انحراف معیار
۱	خودکنترلی	۱								۳/۷۹	۰/۵۴
۲	گرایش‌های اجتماعی مطلوب	**۰/۲۹۲	۱							۴/۲۴	۰/۶۴
۳	ویژگی خلقی (مثبت)	**۰/۳۵۴	**۰/۱۹۴	۱						۳/۴۷	۰/۷۶
۴	ویژگی خلقی (منفی)	**۰/۳۵۵-	۰/۰۱	**۰/۴۴۲	۱					۲/۳۶	۰/۸۲
۵	حمایت اجتماعی	**۰/۳۲۷	**۰/۳۲۴	**۰/۴۳۲	**۰/۴۳۱	۱				۴/۲۸	۰/۷۰
۶	خودکارآمدی در تنظیم هیجان (مثبت)	**۰/۲۶۰	**۰/۳۰۱	**۰/۴۰۳	**۰/۲۵۳	**۰/۳۵۱	۱			۴/۳۵	۰/۶۳
۷	خودکارآمدی در تنظیم هیجان (منفی)	**۰/۳۷۰	*۰/۰۸۹	**۰/۴۱۳	**۰/۳۹۱	**۰/۲۹۷	*۰/۲۱۹	۱		۲/۹۹	۰/۶۳
۸	شایستگی هیجانی اجتماعی	**۰/۵۴۱	**۰/۴۳۸	**۰/۴۲۰	**۰/۲۷۹	**۰/۴۵۹	**۰/۲۴۹	**۰/۳۹۳	۱	۴/۳۶	۰/۷۴

* P<0.05, **P<0.01

براساس داده‌های جدول ۱ از نظر توصیفی نمونه مورد بررسی از لحاظ متغیرهای خودکنترلی و گرایش‌های اجتماعی مطلوب، ویژگی خلقی: مثبت و منفی و حمایت اجتماعی، خودکارآمدی در تنظیم هیجان‌های: مثبت و منفی و متغیر شایستگی هیجانی- اجتماعی بالاتر از میانگین است. متغیرهای گرایش‌های مطلوب اجتماعی، ویژگی‌های خلقی مثبت و منفی، حمایت اجتماعی، خودکارآمدی در تنظیم هیجان مثبت و منفی و شایستگی هیجانی- اجتماعی با خودکنترلی دارای همبستگی است. علاوه بر آن متغیرهای ویژگی‌های خلقی مثبت و منفی، حمایت اجتماعی، خودکارآمدی در تنظیم هیجان مثبت و منفی و شایستگی هیجانی- اجتماعی با گرایش‌های اجتماعی مطلوب دارای همبستگی است.

پس از اطمینان از قابل قبول بودن مدل‌های اندازه‌گیری، مدل معادله ساختاری تدوین شده و آزمون مدل مفهومی پژوهش از طریق مدل‌یابی معادلات ساختاری انجام گردید.

مدل و شاخص‌های کفایت مدل

شکل ۲: برازش مدل

جدول ۲: شاخص‌های کفایت مدل پژوهش

شاخص	توضیحات	مقادیر قابل قبول	مقادیر اولیه	مقدار به دست آمده بعد از اصلاح مدل
χ^2/df	کای اسکور نسبی	کمتر از ۳	۲/۶۲	۲/۳۸
RMSEA	ریشه میانگین توان دوم خطای تقریب	کمتر از ۰/۰۸	۰/۰۵۷	۰/۰۵
P GFI	شاخص نیکویی برازش	بیشتر از ۰/۶	۰/۷۳	۰/۷۴
p NFI	شاخص نیکویی برازش نرم شده	بیشتر از ۰/۶	۰/۷۱	۰/۷۳
p CFI	شاخص برازش مقایسه‌ای	بیشتر از ۰/۶	۰/۷۷	۰/۷۹

مهم‌ترین آماره‌ی نیکویی برازش در معادلات ساختاری، آماره ریشه میانگین توان دوم خطای تقریب (RMSEA) هست. مقادیر کمتر از ۰/۰۸ این شاخص نشان‌دهنده برازش مناسب مدل ساختاری هست. همچنین مقدار کای اسکور نسبی کمتر از ۳ و بزرگ‌تر از ۰/۹ بودن شاخص‌های IFI و NFI, TLI, GFI, CFI نیز از جمله شاخص‌های مناسب معادلات ساختاری می‌باشند. مدل برازش شده در نرم‌افزار ایموس در شکل ۲ و ۳ و جدول ۲ به نمایش درآمده است. با توجه به شاخص‌های به دست آمده و مقادیر قابل قبول برای کفایت مدل می‌توان از قابل قبول بودن مدل اطمینان حاصل نمود.

جدول ۳: ضرایب و میزان خطای استاندارد قسمت مدل ساختاری

P-value	ضریب بتای استاندارد	آماره آزمون	خطای استاندارد	ضریب بتا	متغیر وابسته	←	متغیر مستقل
<۰/۰۰۱	- ۰/۲۹	-۰/۵۳/۴	۰/۰۴	-۰/۱۸	خودکارآمدی هیجان منفی	←	خلق منفی
<۰/۰۰۱	۰/۳۵	۴۲/۵	۰/۰۵	۰/۲۸	خودکارآمدی هیجان منفی	←	خلق مثبت
<۰/۰۰۱	۰/۴۰	۴۸/۵	۰/۰۷	۰/۳۷	خودکارآمدی هیجان مثبت	←	خلق مثبت
<۰/۰۰۱	۰/۴۷	۹۴/۵	۰/۰۹	۰/۵۴	شایستگی هیجانی اجتماعی	←	حمایت اجتماعی
<۰/۰۰۱	۰/۲۸	۵۳/۳	۰/۰۸	۰/۲۸	خودکارآمدی هیجان مثبت	←	حمایت اجتماعی
۰/۰۵	۰/۱۸	۸۵/۲	۰/۰۴	۰/۲۳	شایستگی هیجانی اجتماعی	←	خودکارآمدی هیجان منفی
۰/۰۳	۰/۱۵	۱۶/۲	۰/۰۷	۰/۱۵	شایستگی هیجانی اجتماعی	←	خلق مثبت
<۰/۰۰۱	۰/۶۳	۸۵/۷	۰/۰۷	۰/۵۱	گرایش‌های اجتماعی مطلوب	←	شایستگی هیجانی اجتماعی
<۰/۰۰۱	۰/۳۱	۶۱/۴	۰/۰۶	۰/۲۸	گرایش‌های اجتماعی مطلوب	←	خودکارآمدی هیجان مثبت
<۰/۰۰۹	۰/۱۴	۶۰/۲	۰/۰۷	۰/۱۹	خودکنترلی	←	خودکارآمدی هیجان منفی
<۰/۰۰۱	۰/۷۲	۲۵/۱۱	۰/۰۷	۰/۷۵	خودکنترلی	←	شایستگی هیجانی اجتماعی
<۰/۰۰۱	۰/۳۴	۸۷/۵	۰/۰۴	۰/۲۳	گرایش‌های اجتماعی مطلوب	←	خلق منفی

براساس نتایج گزارش شده در جدول ۳ می‌تواند مشاهده نمود با افزایش خلق منفی، خودکارآمدی در تنظیم هیجان منفی دانش‌آموزان کاهش می‌یابد. با افزایش خلق مثبت، خودکارآمدی در تنظیم هیجان منفی، خودکارآمدی در تنظیم هیجان مثبت آنان افزایش می‌یابد. با افزایش احساس حمایت اجتماعی دانش‌آموزان، شایستگی هیجانی اجتماعی و خودکارآمدی در تنظیم هیجان مثبت دانش‌آموزان افزایش می‌یابد. علاوه بر آن افزایش خودکارآمدی در تنظیم هیجان منفی موجب افزایش شایستگی هیجانی اجتماعی دانش‌آموزان می‌گردد. با افزایش خلق مثبت، شایستگی هیجانی اجتماعی آنان افزایش می‌یابد. با افزایش شایستگی هیجانی اجتماعی و خودکارآمدی در تنظیم هیجان مثبت دانش‌آموزان گرایش‌های مطلوب اجتماعی آنان افزایش می‌یابد. افزایش خلق منفی دانش‌آموزان موجب کاهش خودکنترلی دانش‌آموزان می‌گردد. خودکارآمدی در تنظیم هیجان منفی و شایستگی هیجانی اجتماعی دانش‌آموزان موجب افزایش خودکنترلی دانش‌آموزان می‌گردد. علاوه بر آن افزایش شایستگی هیجانی اجتماعی موجب افزایش گرایش‌های مطلوب اجتماعی دانش‌آموزان می‌گردد.

جدول ۴: تأثیر مستقیم، غیرمستقیم و تأثیر کلی متغیرهای ویژگی‌های خلقی مثبت و منفی، حمایت اجتماعی، خودکارآمدی تنظیم هیجان مثبت و منفی، شایستگی هیجانی اجتماعی بر خودکنترلی و گرایش‌های مطلوب اجتماعی

اثر	خودکنترلی R2= 0/63			گرایش‌های اجتماعی مطلوب R2= 0/48		
	متغیر	مستقیم	غیر مستقیم	کل	مستقیم	غیرمستقیم
خلق مثبت	۰	۰/۲۰	۰/۲۰	۰	۰/۲۵	۰/۲۵
خلق منفی	۰	-۰/۰۷	-۰/۰۷	۰	-۰/۰۳	-۰/۰۳
حمایت اجتماعی	۰	۰/۳۴	۰/۳۴	۰	۰/۳۸	۰/۳۸
خودکارآمدی در تنظیم هیجان منفی	۰/۱۴	۰/۱۳	۰/۲۷	۰	۰/۱۱	۰/۱۱
خودکارآمدی در تنظیم هیجان مثبت	۰	۰	۰	۰/۳۰	۰	۰/۳۰
شایستگی هیجانی- اجتماعی	۰/۷۲	۰	۰/۷۲	۰/۶۴	۰	۰/۶۴

براساس یافته‌های جدول ۳ و ۴ و شکل ۲، ضرایب مستقیم، غیرمستقیم و تأثیر کلی متغیرهای: خلق مثبت و منفی، حمایت اجتماعی، خودکارآمدی در تنظیم هیجان مثبت و منفی، شایستگی هیجانی اجتماعی بر خودکنترلی و گرایش‌های مطلوب اجتماعی دانش‌آموزان، نشان داده شده است. بر طبق نتایج ارائه شده در این جدول، شایستگی هیجانی-اجتماعی دانش‌آموزان بیشترین اثر کل (۰/۷۲) را بر میزان خودکنترلی دانش‌آموزان نشان داد. پس‌از آن حمایت اجتماعی (۰/۴۸)، با میانجی شایستگی هیجانی-اجتماعی. خودکارآمدی در تنظیم هیجان منفی با اثر مستقیم (۰/۱۴)،

با میانجی شایستگی هیجانی-اجتماعی و خلق منفی ۰/۳۰ با میانجی خودکارآمدی در تنظیم هیجان مثبت بر خودکنترلی دانش‌آموزان نشان داد. شایستگی هیجانی-اجتماعی دانش‌آموزان بیشترین اثر کل (۰/۶۳) را بر میزان گرایش‌های اجتماعی مطلوب دانش‌آموزان نشان داد. پس از آن حمایت اجتماعی (۰/۴۷)، با میانجی شایستگی هیجانی-اجتماعی، خودکارآمدی در تنظیم هیجان مثبت اثر مستقیم (۰/۳۰)، خلق منفی به‌طور مستقیم (۰/۳۳) و اثر غیرمستقیم غیر معنادار (۰/۳۰-) و خلق مثبت (۰/۲۰) با میانجی خودکارآمدی در تنظیم هیجان مثبت و خودکارآمدی در تنظیم هیجان منفی (۰/۱۱) با میانجی شایستگی هیجانی-اجتماعی، بر گرایش‌های اجتماعی مطلوب دانش‌آموزان نشان داد.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر باهدف پیش‌بینی خودکنترلی و گرایش‌های اجتماعی مطلوب بر اساس ویژگی‌های خلقی و حمایت اجتماعی با میانجی‌گری خودکارآمدی در تنظیم هیجان و شایستگی هیجانی-اجتماعی دانش‌آموزان دختر دبیرستانی انجام شد. به همین منظور ۴۹۵ دانش‌آموز دختر از دبیرستان‌های دولتی شهر تهران به شیوه تصادفی خوشه‌ای انتخاب شدند. ابزار خودکنترلی روزن بام (۱۹۸۰)، گرایش‌های اجتماعی مطلوب تجدیدنظر شده کارلو و رندال (۲۰۰۳)، ویژگی خلقی برومز (۲۰۰۷)، حمایت اجتماعی وکس و همکاران (۱۹۸۶)، خودکارآمدی در تنظیم هیجان کاپرارا و همکاران (۲۰۰۸) و شایستگی هیجانی-اجتماعی دانش‌آموز زو و ای (۲۰۱۲) استفاده شد. هدف با طرح این سؤال که آیا مدل پیش‌بینی خودکنترلی و گرایش‌های اجتماعی مطلوب براساس ویژگی‌های خلقی و حمایت اجتماعی با میانجی‌گری خودکارآمدی در تنظیم هیجان و شایستگی هیجانی-اجتماعی دانش‌آموزان دختر دبیرستانی از برازش مناسبی برخوردار است بررسی گردید. با توجه به شاخص‌های به‌دست‌آمده و مقادیر قابل‌قبول برای کفایت مدل از قابل‌قبول بودن مدل اطمینان حاصل شد. براساس مدل ارائه‌شده در این پژوهش متغیر خودکنترلی به‌اندازه $R^2 = 0/63$ گرایش‌های اجتماعی مطلوب به‌اندازه $R^2 = 0/48$ تبیین گشت. در پاسخ به شکاف در حوزه‌ی خودکنترلی و گرایش‌های اجتماعی مطلوب، در پیش‌بینی خودکنترلی و گرایش‌های مطلوب اجتماعی، تعامل عوامل درونی و بیرونی شایستگی هیجانی-اجتماعی در مقابل عوامل اجتماعی و فردی به‌تنهایی محرز گردید و عامل اجتماعی (حمایت اجتماعی) به‌واسطه تعامل عوامل درونی و بیرونی (شایستگی هیجانی-اجتماعی)، عامل فردی (خلق و خودکارآمدی در تنظیم هیجان) تأثیر بارزتری بر متغیرهای گرایش‌های اجتماعی مطلوب و خودکنترلی در جامعه دانش‌آموزان دختر دوره دوم دبیرستانی نشان داد. در مجموع سهم عوامل فردی و اجتماعی مثبت در مقایسه با عوامل فردی و اجتماعی منفی در تبیین متغیرهای خودکنترلی و گرایش‌های اجتماعی مطلوب بیشتر

است. به تعبیر دیگر تعامل عوامل فردی و اجتماعی مثبت هم در بازداری و کنترل رفتارهای نامناسب و هم در ایجاد گرایش‌های مثبت‌تر دانش‌آموز مورد تأیید قرار گرفت.

وردون، رزیس و مسر (۲۰۱۸) رابطه حمایت اجتماعی را با گرایش‌های اجتماعی مطلوب مورد تأکید قرار دادند. همسو با یافته‌های پژوهش حاضر نیست بدین معنی که پژوهش حاضر نشان داد حمایت اجتماعی به‌طور مستقیم در ایجاد گرایش‌های اجتماعی مطلوب تأثیرگذار نیست و این رابطه از طریق متغیرهای واسطه‌ای خودکارآمدی در تنظیم هیجان به‌عنوان ویژگی فردی و شایستگی هیجانی اجتماعی به‌عنوان نقش تعاملی ویژگی فردی و اجتماعی معنا پیدا می‌کند. یافته‌های پژوهش حاضر ویژگی خاص دانش‌آموزان دختر ایرانی را در مقایسه با سایر فرهنگ‌ها خاطرنشان می‌سازد بدین گونه که دانش‌آموزان دختر ایرانی عوامل اجتماعی نظیر حمایت اجتماعی را از فیلتر عوامل فردی و با برقراری رابطه دوسویه بین عوامل فردی و اجتماعی عبور داده و گرایش‌ها و خودکنترلی در موقعیت‌ها را در خود شکل می‌دهند. این ویژگی دانش‌آموزان دختر ایرانی در یافته‌های امامقلی وند، کدیور، شریفی (۱۳۹۸) نیز مورد تأیید قرار گرفته است. یافته‌های کارلو، استریت و کروکت (۲۰۱۸)، امامقلی وند (۱۳۹۷)، نقش شایستگی هیجانی اجتماعی دانش‌آموزان در ایجاد گرایش‌های مطلوب و علامه (۱۳۹۵)، خودکارآمدی در تعامل با همسالان را مورد تأیید قرار داده‌اند. گیبز، کیک و کی، (۲۰۱۹) رابطه حمایت اجتماعی و خودکنترلی را با نگرش‌های اجتماعی مطلوب بیان داشتند، مککلو، ایمنز و تسنگ (۲۰۰۲)، ریچارد و سورادو (۲۰۱۶) بلگراو، نیگوین، جانسن و هود (۲۰۱۱)، مارکوین، هوکسما، کلارک و اسنتون (۲۰۱۹)، (مسوردو، ویدال. میستری، ۲۰۱۸، مت و همکاران، ۲۰۲۰)، که رابطه منفی گرایش‌های اجتماعی مطلوب را با ویژگی‌های خلقی منفی نشان دادند، از یافته‌های پژوهش حاضر حمایت می‌نماید. جهت تبیین این نکته که چرا متغیر شایستگی هیجانی اجتماعی نقش بارزی در ایجاد رفتار و گرایش‌های اجتماعی مطلوب و خودکنترلی و بازداری از رفتارهای منفی دارد. با نظر به دیدگاه دهان، هیرای و رایان (۲۰۱۶)، می‌توان بیان داشت: سه اصطلاح شایستگی هیجانی- اجتماعی برگرفته از نظریه خود تعیین‌گری رایان و دسی، (۲۰۰۰) با تأکید بر ارضا نیازهای اساسی روان‌شناختی شامل: استقلال، شایستگی و همبستگی، است. فرض نظریه خود تعیین‌گری دسی و رایان (۲۰۰۰) بر این است که دانش‌آموزان به‌طور ذاتی تمایل به رشد و نیازهای روان‌شناختی (استقلال، شایستگی و همبستگی)، دارند که باعث ارتقای گرایش‌های اجتماعی مطلوب آنان می‌شود. حس استقلال و خودکارآمدی با خودآگاهی، شناخت نقاط قوت و ضعف خود، مدیریت خود به‌عنوان مثال، انگیزه‌دادن به خود و تصمیم‌گیری مسئولانه انتخاب سازنده مرتبط است. در نهایت، حس وابستگی نشان‌دهنده مهارت‌های ارتباطی و آگاهی اجتماعی است. با توجه به دیدگاه یادگیری هیجانی- اجتماعی، رضایت از این سه نیاز، به‌عنوان ارتقاء انگیزه‌های استقلال‌طلبانه، افزایش تعلق، تصمیم‌گیری مسئولانه در موقعیت‌های فردی و اجتماعی، انگیزه درونی، درگیری بیشتر در گرایش‌های اجتماعی مطلوب،

هدفمندی، خودتعیین‌گری و تقویت دستاوردهای خلاق دانش‌آموزان، محسوب می‌شود. افراد دارای شایستگی هیجانی-اجتماعی با خودآگاهی، احساس مسئولیت در برابر دیگران، مدیریت هیجان، توانایی برقراری ایجاد رابطه با دیگران و سرانجام تصمیم‌گیری مسؤولانه موفق به بروز گرایش‌های اجتماعی مطلوب می‌گردند. همچنین طبق نظریه تسکین خلق منفی، می‌توان بیان داشت، شخصی که ناظر یک موقعیت دردناک است به علت مشاهده آن موقعیت یا علل دیگری نوعی عواطف منفی را تجربه می‌کند که برای رهایی از این احساس در موقعیت مداخله می‌کند و به فرد نیازمند کمک می‌کند. بر اساس نظریه همدلی-نوع‌دوستانه، کمک به دیگران باعث ایجاد حس خوشایندی در فرد می‌شود که او را تشویق می‌کند به دیگران یاری برساند و طبق نظریه لذت همدلانه افراد بدین سبب به دیگران کمک می‌کنند که بتوانند احساس خوشایندی در فردی که به او کمک می‌کنند ایجاد کنند. گرایش‌های توأم با همدلی با معیار مسئولیت اجتماعی ارتباط مثبتی دارد و احساس مسئولیت پیش‌زمینه مهمی برای گرایش‌های اجتماعی مطلوب است (افقری، ۱۳۹۴). کارلو، استریت و کروکت (۲۰۱۸)، رابطه حمایت اجتماعی را با گرایش‌های اجتماعی مطلوب مورد تأکید قرار دادند. هافمن و مولر (۲۰۱۸) وردون، رزبیس و مسر (۲۰۱۸)، مشوق‌های افزایش احساس هویت جمعی، عضویت در گروه می‌تواند به‌عنوان یک انگیزه قدرتمند برای گرایش‌های مطلوب اجتماعی باشد. محاسبه مزایای اقدام اجتماعی، توجه از نگرانی خود به نگرانی‌های مشترک می‌تواند موجب تقویت گرایش‌های مطلوب اجتماعی شود.

در همین راستا یافته‌های ما و همکاران (۲۰۲۰)، حاکی از این نکته است که گرایش اجتماعی مطلوب ضعیف و سن کم نوجوانان از عوامل خطر بروز مشکلات مرتبط با همسالان می‌باشند. گرایش اجتماعی مطلوب در بین افرادی که دارای روابط دوستانه نیز هستند خطر بروز مشکلات مرتبط با همسالان را کاهش می‌دهد. نوجوانانی که تمایل به مشارکت در گرایش‌های مطلوب اجتماعی دارند، دارای شایستگی‌های متنوعی هستند.

بندورا (۲۰۰۹)، کوهن، فردریکسون، براون، میکلز و کانوی (۲۰۰۹)، کاپرارا و همکاران (۲۰۱۳)، گالاگر (۲۰۱۲) کاپرارا، جیونتا، ایزنبرگ، جربینو، پاستورلی، ترامانتانو، (۲۰۰۸)، ازبلی و همکاران (۲۰۱۵). کاپرارا (۲۰۰۸)، سلول، لن و وستون (۲۰۰۷)، صمدی، موسوی، اکبری و رضایی (۱۳۹۹)، نقش تعیین‌کننده خودکارآمدی در تنظیم هیجان، ویژگی‌های خلقی مثبت و منفی را در مدیریت ارتباط سازنده با دیگران تأیید می‌نمایند. کاپرا، گرینو، پاسرا، دیگنتا و پاستورلی (۲۰۱۰)، رفتارهای سازگارانۀ نیازمند تنظیم مؤثر هیجان و ویژگی‌های خلقی است و خودکارآمدی در تنظیم هیجانی با کنترل هیجان‌های مثبت و منفی، روابط اجتماعی را تسهیل و در سازگاری مثبت افراد سهم بسزایی دارد. نوجوانانی که قادر به کنترل هیجان‌های منفی هستند و هیجان‌های مثبت را تداوم می‌بخشند منابع شخصی بیشتری را در اختیار دارند که گرایش‌ها، همچنین تجارب، هیجان مثبت، روابط اجتماعی را توسعه دهند. گاتزن‌هاسر و همکاران (۲۰۱۳)، در مقابل کسانی که مشکل در تنظیم

هیجان هنگام رویارویی با منابع استرس‌زا و حوادث منفی دارند روابط فردی آنان دچار اختلال می‌گردد. منتز، بیر، یانگ وهریس (۲۰۱۸)، صدی دمیرچی (۱۳۹۵)، به همین دلیل شایستگی اجتماعی- هیجانی در افزایش به‌کارگیری راهبردهای هیجانی مثبت و بهبود نگرش‌های اجتماعی مطلوب، اطمینان به خود و رابطه با همسالان نقش کلیدی را ایفاء می‌کند.

مدل تنظیم‌کننده دوگانه بندورا نه‌تنها توصیف‌کننده چگونگی خودکنترلی افراد از رفتار کردن به شیوه غیرانسانی است، بلکه چگونگی رفتار کردن به‌صورت انسانی را نیز نشان می‌دهد. علاوه بر نقش قدرتمند خودکنترلی اخلاقی، باورهای خودتنظیمی افراد در مورد تنظیم رفتار خودشان نیز نقش مهمی در گرایش‌های اجتماعی مطلوب ایفا می‌کند. بندورا و همکاران (۱۹۹۰)، خودکارآمدی پایین در تنظیم هیجان آمادگی دانش‌آموزان برای دست کشیدن از استانداردهای اخلاقی‌شان را افزایش می‌دهد. بندورا و همکاران (۲۰۰۱)، خودکارآمدی در تنظیم هیجان دانش‌آموزان مانع سرپیچی از استانداردهای اخلاقی می‌شود و برای رفتارهای زیان‌آور تعهد به خود، خودکنترلی اخلاقی را موجب می‌گردد. بندورا (۱۹۹۰)، خلق فرد بخشی از فرآیند خودتنظیمی است که به‌صورت فعالانه تعادل میان اهداف، توانایی‌ها و مشکلات موقعیتی را کنترل می‌کنند. بندورا (۱۹۹۰)، خودکارآمدی درک شده با باورهای افراد مواجه است که می‌تواند موجب خودکنترلی انگیزه، رفتار و محیط اجتماعی گردد. این پژوهش بر روی جامعه دانش‌آموزان دختر دبیرستانی شهر تهران صورت پذیرفته در تعمیم نتایج به سایر جامعه‌های آماری احتیاط لازم صورت گیرد. استفاده از یک رویکرد فردمحور برای شناسایی زیرگروه‌هایی که جنبه‌های ناهمگون گرایش‌های اجتماعی مطلوب جوانان را به تصویر می‌کشد، پیشنهاد می‌شود. شایستگی هیجانی اجتماعی در گروه عادی و دارای مشکلات سازشی مورد مقایسه قرار گیرد. مدل پژوهش حاضر در مقاطع مختلف تحصیلی، همچنین جامعه دانش‌آموزان پسر بررسی گردد.

تشکر و قدردانی

از آموزش‌وپرورش شهر تهران و دانش‌آموزانی که ما را در این پژوهش یاری رساندند کمال تشکر را داریم.

منابع

- افقری، فاطمه و قاسمی، سیمین. (۱۳۹۴). «رابطه بین اعتماد اجتماعی و گرایش‌های مطلوب اجتماعی». *نشریه روان پرستاری*، ۳(۲)، ۶۲-۷۱.
- امامقلی‌وند، فاطمه. (۱۳۹۷). *پیش‌بینی خلاقیت و شادکامی براساس جو مدرسه، شایستگی هیجانی اجتماعی معلم با میانجیگری درگیری تحصیلی، شایستگی هیجانی اجتماعی دانش‌آموزان دبیرستانی*. پایان‌نامه دکتری روان‌شناسی تربیتی. دانشگاه آزاد اسلامی. واحد تهران مرکز.
- امامقلی‌وند، فاطمه؛ کدیور، پروین و شریفی، حسن پاشا. (۱۳۹۷). «شاخص‌های روان‌سنجی پرسشنامه شایستگی هیجانی - اجتماعی دانش‌آموزان (SECQ)». *فصلنامه روانشناسی تربیتی دانشگاه علامه طباطبایی*، ۹(۳۳)، ۱۰۱-۷۹.
- امامقلی‌وند، فاطمه؛ کدیور، پروین و شریفی، حسن پاشا. (۱۳۹۸). «پیش‌بینی شادکامی و خلاقیت براساس جو مدرسه با میانجیگری درگیری تحصیلی و شایستگی هیجانی - اجتماعی دانش‌آموزان دختر دبیرستانی». *فصلنامه روان‌شناسی تربیتی*، ۱۵(۵۲)، ۱۵۵-۱۸۱.
- باربارا، جی؛ تاباکینگ، لیندا. اس. فیدل. مترجمان ایزانلو، بلال. فرزاد، ولی‌اله. حسن‌آبادی، حمیدرضا. ابوالمعالی، خدیجه. حبیبی‌عسگرآبادی، مجتبی. (۱۳۹۵). *کاربرد آمار چند متغیری*. تهران: انتشارات رشد.
- بیرامی، منصور؛ هاشمی، تورج؛ پورشریفی، حمید و عندلیب کورایم، مرتضی. (۱۳۹۷). «برآزش روابط ساختاری بزهدکاری با اسناد خطا و اجبار والدینی با واسطه‌گری خودکنترلی». *فصلنامه پژوهش‌های نوین روان‌شناختی*، ۵۱، ۲۳-۴۷.
- پاک‌منش، ناهید و جاودان، موسی. (۱۳۹۹). «پیش‌بینی عملکرد تحصیلی از طریق خودکنترلی، خودمختاری و خودآگاهی در دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه شهرستان بندرعباس». *دوفصلنامه راهبردهای شناختی در یادگیری*، ۸(۱۴)، ۵۵-۳۷.
- حسین چاری، مسعود؛ مهرپور، آنهیتا و کمالی، فاطمه. (۱۳۹۴). «شاخص‌های روان‌سنجی مقیاس خود کارآمدی در تنظیم هیجانی». *فصلنامه اندازه‌گیری تربیتی، دانشگاه علامه طباطبایی*، ۸(۱۲)، ۸۵-۱۱۳.
- حیدری‌نسب، لیلیا؛ برآبادی، اعظم. مقدسین، مریم. (۱۳۹۴). «بررسی ساختار عاملی نسخه فارسی پرسشنامه حالت- صفت بیان خشم کودک و نوجوان (STAXI-2 C/A)، در جمعیت ایرانی». *فصلنامه اندازه‌گیری تربیتی*، ۶(۲)، ۱-۳۰.
- خباز، محمود؛ بهجتی، زهرا و ناصری، محمد. (۱۳۹۰). «رابطه حمایت اجتماعی و سبک‌های مقابله با تاب‌آوری در پسران نوجوان». *فصلنامه روان‌شناسی کاربردی*. سال ۵، شماره ۴(۲۰)، ۱۲۳-۱۰۸.
- صدری دمیرچی، اسماعیل؛ اسماعیلی قاضی ولوئی، فریبا. (۱۳۹۵). «اثربخشی آموزش مهارت‌های اجتماعی - هیجانی بر تنظیم شناختی هیجان و مهارت‌های اجتماعی کودکان دارای اختلال یادگیری خاص». *فصلنامه ناتوانی‌های یادگیری*، ۵(۴)، ۵۹-۶۸.

- صمدی، سهیلا؛ موسوی، سید ولی‌اله؛ اکبری، بهمن و رضایی، سجاد. (۱۳۹۹). «اثربخشی آموزش خودکارآمدی بر خودتنظیمی و رفتارهای سلامت دانشجویان اهمال‌کار». *دوفصلنامه راهبردهای شناختی در یادگیری*، ۸(۱۴)، ۱۱۱-۱۳۷.
- علامه، عاطفه. (۱۳۹۵). تأثیر آموزش مهارت‌های مطلوب اجتماعی بر پرخاشگری، خودکارآمدی در تعامل با همسالان و شایستگی اجتماعی دانش‌آموزان پسر دوره ابتدایی دارای رفتار پرخاشگرانه شهر اهواز. پایان‌نامه دوره دکتری روانشناسی تربیتی دانشگاه چمران اهواز.
- عندلیب کورایم، مرتضی. (۱۳۹۵). *برازش روابط علی-ساختاری اجبار والدینی و اسنادهای علی با بزهکاری با واسطه‌گری خود-کنترلی و همدلی شناختی و عاطفی در بین مددجویان کانون‌های اصلاح و تربیت*. پایان‌نامه دوره دکتری روان‌شناسی. دانشگاه تبریز. دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی.
- فرخی، احمد؛ متشرعی، ابراهیم و زیدآبادی، رسول. (۱۳۹۲). «تعیین روایی عاملی و پایایی نسخه فارسی پرسشنامه حالات خلقی برومز ۳۲ سؤالی». *فصلنامه رفتار حرکتی*. پژوهشگاه تربیت‌بدنی و ورزشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، ۱۳، ۱۵-۴۰.
- کجباف، محمدباقر؛ سجادیان، ایلناز و نوری، ابوالقاسم. (۱۳۸۹). «بررسی ساختار عاملی، روایی و اعتبار مقیاس گرایش‌های اجتماعی مطلوب در بین دانشجویان». *جامعه‌شناسی کاربردی*، شماره پیاپی (۳۸)، ۱۱۸-۱۰۱.
- موسوی، سمانه. (۱۳۹۵). *رابطه مثبت‌اندیشی با سرکشی ذهنی و حالات خلق دختران جوان والیبالیست*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی عمومی. دانشکده علوم ورزشی، دانشگاه علامه طباطبایی.
- Azizli, N., Atkinson, B. E., Baughman, H. M., Giammarco, E. A. (2015). "Relationships between general self-efficacy, planning for the future, and life satisfaction". *Personality and Individual Differences*, 82, 58-60
- Bandura, A. (1990). "Perceived self-efficacy in the exercise of control over AIDS infection". *Evaluation and program planning*, 13(1), 9-17.
- Bandura, A. (2001). "The changing face of psychology at the dawning of a globalization era", *Canadian Psychology*, 42, 12-42
- Bandura, A. (2009). *Cultivate self-efficacy for personal and organizational effectiveness*. In E. A. Locke (Ed.), *Handbook of principles of organization behavior*. (2nd Ed., pp. 179-200). Oxford, UK: Blackwell.
- Bandura, A., Caprara, G. V., Barbaranelli, C., Gerbino, M., Pastorelli, C. (2003). "Role of affective self-regulatory efficacy in diverse spheres of psychosocial functioning". *Child Development*, 74, 769-782.
- Berkman, E. T., Graham, A. M., Fisher, P. A. (2012). "Training self-control: A domain-general translational neuroscience approach". *Child Development Perspectives*, 6(4), 374-384
- Belgrave, F. Z., Nguyen, A. B., Johnson, J. L., Hood, K. (2011). "Who is likely to help and hurt? Profiles of African American adolescents with prosocial and aggressive behavior". *Journal of youth and adolescence*, 40(8), 1012-1024.
- Burruss, G. W., Holt, T. J., Bossler, A. (2019). "Revisiting the suppression relationship between social learning and self-control on software piracy". *Social Science Computer Review*, 37(2), 178-195.

- Caprara, G. V., Di Giunta, L., Eisenberg, N., Gerbino, M., Pastorelli, T., Tramontano, C. (2008). "Assessing Regulatory Emotional Self-Efficacy in three countries". *Journal of Psychological Assessment*, 20, 227-237
- Caprara, G. V., Gerbino, M., Paciello, M., Di Giunta, L., Pastorelli, C. (2010). *Counteracting depression and delinquency in late adolescence*. European Psychologist.
- Caprara, G., Vecchione, M., Barbaranelli, C., Alessandri, G. (2013). "Emotional stability and affective self-regulatory efficacy beliefs: Proofs of integration between trait theory and social cognitive theory". *European Journal of Personality*, 27(2), 145-154.
- Carlo, G., Streit, C., Crockett, L. (2018). "Generalizability of a traditional social cognitive model of prosocial behaviors to US Latino/a youth". *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 24(4), 596-604.
- Cashwell, T. H., Skinner, C. H., Smith, E. S. (2001). "Increasing second-grade students' reports of peers' prosocial behaviors via direct instruction, group reinforcement, and progress feedback: A replication and extension". *Education and Treatment of Children*, 161-175
- Cobb-Clark, D. A., Kassenboehmer, S. C., Sinning, M. G. (2016). "Locus of control and savings". *Journal of Banking & Finance*, 73, 113-130.
- Cohn, M. A., Fredrickson, B. L., Brown, S. L., Mikels, J. A., Conway, A. M. (2009). "Happiness unpacked: positive emotions increase life satisfaction by building resilience". *Emotion*, 9(3), 361.
- DeHaan, C. R., Hirai, T., Ryan, R. M. (2016). "Nussbaum's capabilities and self-determination theory's basic psychological needs: Relating some fundamentals of human wellness". *Journal of Happiness Studies*, 17(5), 2037-2049.
- De Ridder, D. T., Lensvelt-Mulders, G. (2018). *Taking stock of self-control: A meta-analysis of how trait self-control relates to a wide range of behaviors*. In *Self-Regulation and Self-Control* (pp. 221-274). Routledge
- Gallagher, M. W. (2012). "Self-efficacy". *Encyclopedia of human behavior* (2nd Ed.). 314-320.
- Gibbs, J. L., Kim, H., Ki, S. (2019). "Investigating the role of control and support mechanisms in members' sense of virtual community". *Communication Research*, 46(1), 117-145
- Gunzenhauser, C., Heikamp, T., Gerbino, M., Alessandri, G., Von Suchodoletz, A., Di Giunta, L., et al. (2013). "Self-Efficacy in regulating positive and negative emotions. A validation study in Germany". *European Journal of Psychological Assessment*, 29, 197-204.
- Hofmann, V., Müller, C. M. (2018). "Avoiding antisocial behavior among adolescents: The positive influence of classmates' prosocial behavior". *Journal of adolescence*, 68, 136-145.
- Hoffman, M. L. (2001). *Empathy and moral development: Implications for caring and justice*. Cambridge University Press.
- Jia, L., Hirt, E. R., Fishbach, A. (2019). "Protecting an important goal: When prior self-control increases motivation for active goal pursuit". *Journal of Experimental Social Psychology*, 85, 103875

- Karimi, Y., Bashirpur, M., Khabbaz, M., Hedayati, A. A. (2014). "Comparison between perfectionism and social support dimensions and academic burnout in students". *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 159, 57-63.
- Mantz, L. S., Bear, G. G., Yang, C., Harris, A. (2018). "The Delaware Social-Emotional Competency Scale (DSECS-S): Evidence of Validity and Reliability". *Child Indicators Research*, 11(1), 137-157.
- Ma, T. L., Zarrett, N., Simpkins, S., Vandell, D. L., Jiang, S. (2020). "Brief report: Patterns of prosocial behaviors in middle childhood predicting peer relations during early adolescence". *Journal of Adolescence*, 78, 1-8.
- Marroquín, B., Nolen-Hoeksema, S., Clark, M. S., Stanton, A. L. (2019). "Social influences on cognitive processing in enacted social support: effects on receivers' cognitive appraisals, emotion, and affiliation". *Anxiety, Stress, & Coping*, 32(4), 457-475
- Mesurado, B., Vidal, E. M., Mestre, A. L. (2018). "Negative emotions and behaviour: The role of regulatory emotional self-efficacy". *Journal of adolescence*, 64, 62-71.
- McCullough, M. E., Willoughby, B. L. (2009). "Religion, self-regulation, and self-control: Associations, explanations, and implications". *Psychological bulletin*, 135(1), 69-93.
- McCullough, M. E., Emmons, R. A., Tsang, J. A. (2002). "The grateful disposition: a conceptual and empirical topography". *Journal of personality and social psychology*, 82(1), 112-127.
- Richaud, M. C., Mesurado, B. (2016). "Las emociones positivas y la empatía como promotores de las conductas prosociales e inhibidores de las conductas agresivas". *Acción Psicológica*, 13(2), 31-42.
- Rosenbaum, M. (1980). "A schedule for assessing self-control behaviors: Preliminary findings". *Behavior therapy*, 11(1), 109-121.
- Thelwell, R. C., Lane, A. M., Weston, N. J. (2007). "Mood states, self-set goals, self-efficacy and performance in academic examinations". *Personality and Individual Differences*, 42(3), 573-583.
- Verduyn, P., Résibois, M., Massar, K. (2018). *Encyclopedia of Personality and Individual Differences*.